

Jakamistalous: Urbaanin osallistumisen ja kansalaisaktiivisuuden uusi muoto

Mats Nylundⁱ

Abstract

Jakamistalous on urbaani ilmiö, jossa verkkoa ja sen yhteisöpalveluja käytetään paikallisten yhteisöjen ja kuluttajien vahvistamiseksi. Keskeistä jakamistaloudessa on siirtyminen uuden tavaran tuottamisesta, myymisestä ja omistamisesta kohti taloutta, joka painottaa tavaran lainaamista, vaihtamista, vuokraamista, kierrätystä ja yhteiskäyttöä. Tässä artikkelissa esitellään vuonna 2015 alkunutta, ammattikorkeakoulu Arcadassa toteutettava tutkimushanke jakamistalouden ilmenemismuodoista pääkaupunkiseudulla ja Lahdessa. Hanke tuottaa uutta tietoa, joka on hyödyllistä kaupunkien kehittämiselle ja itseymmärrykselle.

Keywords: jakamistalous, osallistuminen, kansalaisaktiivisuus, yhteisöt, sosiaalinen media, kaupunkitutkimus

1 JAKAMISTALOUDEN NOUSU

Yhteiskuntatieteissä ja julkisuudessa on viime vuosina keskusteltu tai jakamistalouden noususta. Jakamistaloudella viitataan yhteisöllisen taloudelliseen tuotantoon ja kuluttamiseen (Lahti ja Selosmaa 2013; Rifkin 2014). Taustalla on ajatus kuluttajista aktiivisina kansalaisina, jotka luovat ja jakavat palveluja ja hyödykkeitä. Jakamistalous on yhdistelmä ikiaikaisia yhteisöllisiä toimintatapoja ja verkkoteknologian mahdollistamia uusia osallistumisen muotoja.

Jakamistalous on ennen kaikkea urbaani ilmiö, jossa verkkoa ja sen yhteisöpalveluja käytetään paikallisten yhteisöjen ja kuluttajien vahvistamiseksi. Keskeistä jakamistaloudessa on siirtyminen uuden tavaran tuottamisesta, myymisestä ja omistamisesta kohti taloutta, joka painottaa tavaran lainaamista, vaihtamista, vuokraamista, kierrätystä ja yhteiskäyttöä. Lisäksi painotetaan aineettomia palveluita, paikallisuuden merkitystä ja kansalaisten asemaa palvelujen ja hyödykkeiden tuottajina.

ⁱ Yrkeshögskolan Arcada, Finland, Institutionen för kultur och kommunikation, [mats.nylund@arcada.fi]

Merkittävää on, että internetiin on viime vuosina syntynyt lukuisia sovelluksia ja yhteisöjä, jotka mahdollistavat tällaista toimintaa. Esimerkiksi Helsingissä on eri kaupunginosiin perustettu netin yhteispalveluihin nojaavia kirpputoreja, kierrätysyhteisöjä ja ruokapiirejä. Myös mielenkiintoisia helsinkiläisiä kaupallisia sovelluksia ja startup-yrityksiä on ilmaantunut. Näitä ovat mm. Nearhood, Sharetribe, PiggyBaggy ja Swap.com. Mediatutkimuksen näkökulmasta osa näistä sovelluksista voidaan nähdä käyttäjäsältyihin nojaavasta uuden hyperpaikallisuuden tuottamisesta. Maailmalla on puhuttu paljon jakamistalouden jättiläisistä, majoitusta välittävästä Airbnbistä ja kiistanalaisesta taksirytyksestä Uberista.

2 SUURI MURROS VAI PALJON MELUA TYHJÄSTÄ?

Jakamistalous liittyy internetin ja sosiaalisen median kehitykseen. Voidaan erottaa kaksi sosiaalisen median kehitysvaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa käyttäjät tuottivat ja jakoivat aineettomia palveluja eli pääasiassa informaatiota. Nyt nousussa olevassa vaiheessa verkkoa käytetään yhä enemmän tavaroiden jakamiseen. Verkko on sen lisäksi sekä mobiili että ubiikki (Mannermaa 2008), se on yhä enemmän kaikkialla läsnä. Jakamistaloudessa vuorovaikutus ei kuitenkaan jää verkkoon, eikä se rajoitu informaation tuottamiseen. Sen sijaan verkon sovellukset toimivat sosiaalisena kohteena, yhteistoiminnallisuuden välineenä reaali maailmassa.

Jakamistalouden puolestapuhujat näkevät ilmiössä erittäin suuren yhteiskunnallisen ja taloudellisen potentiaalin ja murroksen. Näiden mukaan jakamistaloudessa on merkittäviä taloudellisia, teknologisia, kulttuurisia ja poliittisia ulottuvuuksia. Ilmiö on epäilemättä todellinen, se on kasvussa, mutta sen todellinen potentiaali ja vaikutus ovat vielä hämärän peitossa. Jakamistalouden kirjallisuudessa ja julkisessa keskustelussa on julistamisen makua, ja se esitetään melko pinnallisella ja historiattomalla tavalla. Siksi tarkastelemme ilmiötä yhteiskuntateorian ja *sosiaalisen pääoman* käsitteen avulla.

Sosiaalinen pääoma liittyy sosiaalisiin verkostoihin, osallisuuteen, yksilöiden hyvinvointiin ja yhteiskunnan toimintakykyyn. Sosiaalisen pääoman teoriat painottavat kansalaisaktiivisuuden merkitystä demokratian toimivuudelle. Teoreettisesta näkökulmasta jakamistaloudessa on uusia osallistumisen ja kansalaisaktiivisuuden mahdollisuuksia. Erityisen tärkeää tässä suhteessa on luottamus. Sosiaalinen pääoma sekä edellyttää että rakentaa luottamusta. Jakamistalouden yleistyminen ja kasvu edellyttää juuri verkkovälitteisen luottamuksen rakentumista. Luottamus edistää osallistumista ja yhteiskunnan toimintakykyä. Et lainaa tai vuokraa porakonettasi tai autoasi ennen kuin varmistut siitä että lainaaja voi luottaa. Et myöskään osta verkosta mitään ellet luota tavarain tai palvelun myyjään.

Sosiaalisen pääoman teoriat tuovat kriittisen otteen jakamistalouden tutkimiseen. Sosiaalisen pääoman tutkimuksessa on arvioitu, että osallistuminen ja yhteistoiminnallisuus ovat etenkin kaupungeissa laskussa. Jakamistalouden puolestapuhujat taas arvioivat sen olevan nousussa. Jakamistaloutta on kuvailtu yksityisten ihmisten, joskus kaupalliseksi,

ruohonjuuritoiminnaksi. On myös nähty, että Suomi olisi jälkijunassa jakamistalouden kehittymisen suhteen. Pohjoismaiden sosiaalisen pääoman tutkimus kyseenalaistaa tämän. Pohjoismaissa kansalaisosallistuminen on hyvin aktiivista ja luottamus kansainvälisiin on selvästi laajempaa kuin muualla. Täten jakamistaloudella olisi siis varsin suotuisa maaperä metropolialueilla Suomessa ja muissa pohjoismaissa. Sosiaalisen pääoman piirissä on myös tuotu esille julkisen vallan ja hyvinvointiyhteiskunnan merkitys luottamuksen rakentumisessa. Jakamistalouden tutkimuksessa tulisikin ottaa huomioon kaupunkien ja valtion rooli.

Sosiaalisen pääoman piirissä on myös tuotu esille julkisen vallan ja hyvinvointiyhteiskunnan merkitys luottamuksen rakentumisessa. Jakamistalouden tutkimuksessa tulisikin ottaa huomioon myös kaupunkien ja valtion rooli. Esimerkiksi kaupunkien kirjastot, ja etenkin ns. laajennettu kirjastotoiminta (mm. tavaroiden ja tilojen lainaaminen) toimii jakamistalouden periaatteiden mukaisesti. Kirjasto näyttäytyy siis varsin suotuisana ja kiintoisana jakamistalouden kasvualustana, ja Helsinki on lainaustilastojen kansainvälisissä vertailuissa maailman huippua (Keskinen ym. 2007). Myös yhteiskäyttöön ja palveluun perustuvan liikenteen suhteen valtio ja pääkaupunkiseutu ovat olleet edelläkävijätoimijoita maailmalla (LVM 2014). Kiinnostavaa on, miten kaupalliset, julkiset ja yhteisölliset toimijat löytävät toisensa. Mielenkiintoinen kansainvälinen esimerkki on Etelä-Korean Seoul, joka on lanseerannut käsitteen Sharing City ja siihen liittyvän toimintaohjelman (Johnson 2013).

3 TAVOITTEET JA MENETELMÄT

Hanke tuottaa uutta tietoa osallistumisen ja kansalaisaktiivisuuden uusista muodoista. Hanke auttaa luomaan olosuhteita jotka edistävät kaupunkilaisten mahdollisuuksia osallistumiseen. Tästä hyötyvät sekä kaupunkien hallinnot että kansalaistoimijat. Osallisuuden kasvulla on myönteinen vaikutus yhteiskunnalliseen luottamukseen, eriarvoisuuden vähenemiseen ja myös asennoitumiseen koulutusta ja työtä kohtaan.

Jakamistalouden kehityksellä tulee olemaan lisääntyvä vaikutus kaupunkien vireyteen ja vetovoimaan. Tästäkin syystä kaupunkien hallintojen on hyvä olla mukana luomassa suotuisia olosuhteita. Näemme, että tässä on mahdollisuus luoda kansainvälisessä mittakaavassa aivan erityinen jakamistalouden malli, jossa painottuu metropolialueiden erityispiirteet. Tässä mallissa julkisella panostuksella on merkittävä rooli.

Hankkeessa käytetään kahta eri tutkimusmenetelmää. Verkkokyselyn avulla selvitämme kaupunkilaisten kokemuksia osallisuudesta paikallisiin yhteisöihin ja lähiympäristöön, sekä kokemuksia, suhtautumista ja valmiuksia jakamistalouden eri muotoihin. Verkoetnografian tutkimusmenetelmällä tutkitaan verkkovälitteistä vuorovaikutusta. Tärkeää on ymmärtää esimerkiksi verkkosovelluksen merkitys vuorovaikutuksen syntymiselle, ja sen ympärillä tapahtuvan yhteistoiminnan muotoja ja vaikutuksia kaupunkiympäristöön. Keskeistä on identifioida jakamistalouden kannalta keskeisiä verkkosovelluksia metropolialueilla ja tutkia minkälaista yhteistoimintaa ne synnyttävät sekä arvioida niiden merkitys osallistumisen ja kansalaisaktiivisuuden kannalta.

Tämä hanke on monivuotinen. Se koostuu jatkumosta jossa ensimmäinen vaihe ja vuosi johtavat seuraavaan. Toisin sanoen ensimmäisen vuoden aikana hanke tuottaa myös uuden viitekehysten, sekä uusia ja tarkempia tutkimuskysymyksiä. Nämä toimivat seuraavan vaiheen viitekehystenä. Seuraavassa vaiheessa tarkoitus on tehdä myös kansainvälistä vertailua. Miten metropolialueet vertautuvat esimerkiksi Tukholmaan ja muihin pohjoismaisiin kaupunkeihin? Luonnollisesti teemme jo ensimmäisenä vuonna teoreettisella tasolla tutkimusta kansainvälisessä viitekehyksessä.

Hanke tuottaa useita tieteellisiä ja muita julkaisuja. Tuotamme vuoden 2015 aikana vähintään kaksi tieteellistä julkaisua. Sen ohella esittelemme hankkeen tuloksia ainakin tutkimusohjelman järjestämässä Metropolitutkimusseminaareissa. Esittelemme tuloksia mielellämme myös muissa ohjelman tai kaupunkien järjestämässä tilaisuuksissa. Ensimmäisen vaiheen loppuraportoinnin yhteydessä laadimme tuloksista yhteenvedot sekä myös politiikkasuosituksia ja ehdotuksia uusiksi toimintamalleiksi.

Hanketta rahoittaa vuonna 2015 Kaupunkitutkimus ja metropolipolitiikka -tutkimus ja yhteistyöohjelma, joka on pääkaupunkiseudun ja Lahden alueen korkeakoulujen, kaupunkien sekä kahden ministeriön yhteistyöohjelma.

4 LÄHTEITÄ

Johnson, C. (2013) Is Seoul the next Great Sharing City? Our World/United Nations University: <http://ourworld.unu.edu/en/is-seoul-the-next-great-sharing-city>. Haettu 31.10.2014.

Lahti, V-M & Selosmaa J. (2014) Kaikki jakoon!: Kohti uutta yhteisöllistä taloutta. Helsinki: Ateena.

LVM (2014) Liikenne ja viestintä digitaalisessa Suomessa. Liikenne- ja viestintäministeriön tulevaisuuskatsaus 2014. (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-420-3>). Haettu 28.10.2014.

Mannermaa, M. (2008) Jokuveli: Elämä ja vaikuttaminen ubiikkiyhteiskunnassa. Helsinki: WSOYpro.

Keskinen, V, Nylund M, Silvanto S & Äikäs, T (2007) Kirja Helsingissä: Tekijöistä lukijoihin. Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus/Helsingin kaupungin tietokeskus.

Rifkin, J. (2013) The Zero Cost Society. The Internet of Things, The Collaborative Commons, and The Eclipse of Capitalism: New York: Palgrave MacMillan.

Ruuskanen, Petri (2001) Sosiaalinen pääoma: käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. VATT-tutkimuksia 81. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Surakka J. & Hyyppä M. (2012). Delaktighet och hälsa bland finlandsvenska och finska befolkningen i Östra Nyland och i Österbotten. Helsingfors: Arcada.

